

До Научното жури, назначено
със Заповед № РД 38-248/25.04.2018 г.
на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Иван Русчев, доктор на науките, Юридически факултет, СУ „Св.
Климент Охридски“

върху представения за публична защита дисертационен труд на

ХРИСТИНА ВАЛЕРИЕВА ТАНЧЕВА,
докторант на свободна подготовка в докторантска програма
по гражданско и семейно право,
Юридически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“,

на тема
„ОТГОВОРНОСТ ЗА ВРЕДИ ОТ ДЕФЕКТНИ ПРОДУКТИ“

за получаване на образователната и научна степен „ДОКТОР“
в научна област: 3. *Социални, стопански и правни науки, професионално*
направление: 3.6. *Право*

Уважаеми колеги, членове на научното жури,

Със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД 38-248/25.04.2018 г. съм назначен за вътрешен член на научното жури, натоварено да проведе публичната защита на докторанта в самостоятелна форма на обучение г-жа Танчева, а с решение на състава на журито съм определен за негов председател, като ми е възложено да изготвя рецензия в тази процедура. **На основание чл.9 от ЗРАСРБ, чл.30, ал. 2 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, представям на вниманието ви рецензията си върху дисертационния труд на докторанта в самостоятелна форма на обучение в катедрата по Гражданскоправни науки на ЮФ, СУ г-жа Христина Танчева на тема: „Отговорност за вреди от дефектни продукти“.**

I. Биографични бележки. Г-жа Христина Танчева, е родена през 1988 г., през 2007 год. завършва с отличие Английската езикова гимназия „Гео Милев“ в Русе, а през

2014 г. – също с отличие – висше образование с магистърска степен по право в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Работи последователно като юрисконсулт в ТД (през 2013), управител на „Търговско право“ ООД, което издава престижното едноименното списание (от януари 2010 г. до януари 2014 г.) и като лицензиран преводач от (и на) английски език. От декември 2014 г. е редовен асистент в Катедрата по гражданскоправни науки в ЮФ на СУ. От същата година е адвокат в САК. Г-жа Танчева е взела участие в семинара „Школата: модерно общество“ през 2009 г. и 2010 г. с тема „Право и права“ (с научен ръководител проф. д-р О. Герджиков); в семинар по данъчно право във Виена - Vienna International Tax Law School (юли 2012 г.); в семинар на тема „Лекарската (медицинската) грешка, организиран от Международния съюз на адвокатите, ВАС, САК (27 и 28 юни 2014г.); в семинар на тема „Съдът на Европейския съюз и националния съд. Ролята на адвоката, организиран от Международния съюз на адвокатите, ВАС, САК (25 и 26. септември 2015г.) и в мн. други.

Със заповед на Ректора на СУ № РД 20-1881/07.12.2017 г. г-жа Танчева е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка по гражданско и семейно право в Катедрата по гражданскоправни науки в ЮФ на СУ, а след обсъждане на представения последен проект на дисертационния труд и полагане на изпитите, предвидени в индивидуалния план на докторанта, с решение на катедрата работата е допусната до публична защита.

Г-жа Танчева е автор на няколко интересни научни статии, главно в областта на облигационното право, от които 5 - по темата на дисертацията.

II. Бележки по дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 304 страници и включва увод, три глави и заключение. Библиографската справка съответства на цитираните 749 бележки под линия и съдържа 226 заглавия, от които 138 на български език и 88 чуждестранни съчинения. Представеният автореферат на дисертационния труд правдиво отразява неговото съдържание и авторите приноси.

Темата на труда е удачно избрана и представлява неоспорима новост за българската цивилистика. Дисертабилна е и дава силен подтик в развитието (за жалост, все още слабо) на един нов и недостатъчно разработен клон на частното право – потребителското.

Глава първа разглежда **зараждането и развитието на отговорността за дефектни продукти** чрез един детайлен *исторически* и сравнително правен преглед, който впечатлява с идейната си концепция за присъствието на този институт в предримския период (напр. още в правото на Месопотамия) и в

римското право. Следва да се отбележи разбирането, с което дисертантът подхожда към връзката между правните явления и социалните реалии, чрез която те се юридизират, придобиват релевантност и налагат законодателната им уредба (напр. влиянието на индустриалната революция и масовото производство на потребителски стоки върху отношенията между производител и купувач; въздействието на християнския морал и справедливостта върху изискването за качествена стока на разумна цена). Убедително звучат доводите за общото благосъстояние като социален първоизточник на отговорността за некачествена стока, респ. - обяснението, че последната води до увреждането както на обществото, така и на отделния купувач. За цялостното представяне на зараждането и развитието на отговорността за дефектни продукти е способствал несъмнено и направеният *сравнителноправен преглед*, който вповече от задоволителна степен представя развитието на отговорността в континенталното и в общностното право. Логично е направен преходът между преодоляването на изискването за пряка договорна връзка между увредения и отговорния в Common Law (с. 23) като крачка към обективизирането на product liability, спестяващо на пострадалия трудностите по доказването на вината, минавайки през фигурата на res ipsa loquitur (с.31), предвиждаща подобие на необорима презумпция за вина, както бихме я нарекли днес.

Заедно с това, в **Глава I**, в подчертано аналитична светлина, са представени процесът на изработване и приемане на Директива 85/374/ЕИО, както и последиците от и нейното имплементиране. Налага се общото впечатление, че с умелото използване на историческия и сравнителноправен метод в тази встъпителна за дисертацията глава, дисертантът е съумял да създаде една стабилна база за последващото обяснение на редица правни конструкции, свързани с отговорността. Едва ли обаче *защитата на потребителите в България*, се налага, както твърди авторът, едва след социално-икономическите промени през 1989 г. и доказателство за това е детайлното проследяване в дисертацията на развитието на отговорността за дефектни продукти до приемането на първия специален закон – ЗЗППТ, в който период са приети основополагащите ТР на ОСГК на ВС № 37/1984 (предвиждащо, че правата при закупуване на вещь с недостатъци се осъществяват само между страните по договора) и ТР № 54/1986 г.(което признава пряката деликтна отговорност на производителя в полза на увредения купувач). Следва да се подкрепи извода на докторанта, че още в края на 80-те години на ХХ век българското право е в състояние адекватно да приложи правилата на общата деликтна отговорност към увреждането от дефектни продукти. А от този извод до следващия - че в доста държави, вкл. у нас, въвеждането на Директива 85/374/ЕИО не променя

съществено отговорността за вреди от дефектни продукти, и че и без нея съществуващата правна уредба изпълнява достатъчно добре функцията си, има само още една крачка. Но тя предполага научна смелост, която следва да бъде поздравена. Тази идея, изразена още в края на глава първа, получава доразвитие по-нататък, при разграничаването на отговорността за недостатъци, несъответствие и дефекти на продукта.

Глава втора представя проблемите относно **общата характеристика и предпоставките на отговорността за дефектни стоки**. Изложението се открива с тезата относно характера на отговорността по ЗЗП, който е разгледан от автора в контекста на общото понятие за гражданска отговорност и демонстрира значителните му познания в тази област. Прави много добро впечатление задълбочеността на аргументацията и умелото водене на полемиката с утвърдени в литературата тези, при изследване на съотношението между отговорността по ЗЗП и тази по общия режим на ЗЗД. Интерес представлява твърдението на дисертанта, че разпоредбите на европейската директива и на нашия закон, който я имплементира, трябва да се тълкуват в смисъл, че ако увреденият отговаря изцяло на специалните изисквания, закрепени в ЗЗП (да е физическо лице, да е претърпял телесна вреда или да е пострадала друга негова вещ, различна от дефектната, вредата да е на стойност над 1000 лева и т.н.), той може, въпреки това, да потърси друг ред за защита - по общ или по специален режим, като изборът е предоставен на него. Това съждение е умело доразвито в контекста на вижданията в гражданската доктрина относно конкуренцията на притезания, т.к. различният режим - този на ЗЗП, все пак предполага привличането и приложението на някои особени правила (напр. специалната подсъдност по искове с потребители). Изложено е и оригиналното виждане, че отхвърлянето на иск по общия ред, не означава недопустимост на иск по реда на ЗЗП, като включително от процесуално гледище, е посочено, че ищецът може да формулира основанието на иска си и евентуално, така щото, ако бъде отхвърлена претенцията по единия закон, то да бъде уважена по другия. Допълнителна убедителност на изложените виждания е постигната с позоваване на практика на Съда на Европейския съюз.

Не може да не бъде отбелязано, че следващата смислова цялост - § II на тази глава, който се занимава с **предпоставките на отговорността**, свидетелства за висока научна осведоменост, свободно боравене с чуждестранна литература, познаване на съвременните тенденции в проблематиката на дисертационния труд. Изложени са редица оригинални авторови тези, като тази относно правилото на чл. 113, ал. 5 ЗЗП, относно отговорния субект, освобождаването от отговорност по чл. 137 ЗЗП. Това се отнася и до разсъжденията по въпроса кой

може да се позове на тези освобождаващи основания, както и по проблема с клаузите за изключване или ограничаване на отговорността.

Отвъд традиционното представяне на елементите от фактическия състав на отговорността, дисертантът е предложил (в контекста на ЗЗП) своята интерпретация на широко възприеманото в българската теория виждане относно противоправността, относно причинната връзка, дадено е определение за дефект, като е представено и разпространеното в чуждестранната доктрина деление на дефектите на конструктивни, производствени и инструктивни. Внушителен е броят на отчетените източници, а така и познанията, които авторът свободно демонстрира при възсъздаване и коментиране на практика на Съда на Европейския съюз.

Следва наистина да се признае за принос разделянето на причинната връзка при уредбата на ЗЗП на три „части“: между вредите и противоправния резултат (увреждане на лицето или на негови вещи, различни от дефектната), между този противоправен резултат и дефекта и между дефекта и поведението на отговорния субект. То следва да се окачестви като сериозно доразвитие на познатата в доктрината и наложила се вече и в съдебната практика базисна теза на доц. д-р Конов за противоправността както между поведението и противоправния резултат, така и между него и вредите. Новост е изводът, че правилата, приложими към прекъсването на различните части на причинната верига, са еднакви за всяка от тези „части“ на причинността, но последицата от това прекъсване при тях е различна.

Стъпвайки на тези разсъждения, както и на споменатите теории за причинността, авторът достига до мотивирания извод, че по отношение на разглежданата отговорност релевантна причинно-следствена връзка има тогава когато противоправният резултат - увреждането, се дължи на дефекта, а не и на други релевантни фактори. Оттук умело е направен преходът към въпроса за характера на отговорността, като задълбоченото изследвано на зараждането на обективната отговорност в първа глава, е послужило на дисертанта като отправна точка при разискване на конкретния проблем за развитие на обективната отговорност за вреди от дефекти продукти. Полемиката не е водена самоцелно, а почти навсякъде завършва с категорично заявяване на авторовата позиция. Сравнението между националните режими преди и след Директивата е позволило на докторанта да обоснове виждането, че Директивата не облекчава положението на потребителя, т.к установяване на дефекта може да се окаже дори по-трудно и от доказването на вината. Следва да се сподели извода, че изричното въвеждане на обективна отговорност, съставлява малък напредък, в сравнение с общия режим на вредите.

С подобна категоричност са разгледани и правилата, изключващите отговорността по ЗЗП, които са анализирани и превърнати в обект на аргументирана критика.

Направени са редица логически зрели изводи, като този, че *„еволюцията на отговорността за продукта и обособяването на особени правила за нея, чиито фокус се измества от вината към продукта и неговото състояние, съответства на общата промяна на основанието на отговорността – от концентрирано върху поведението към основано на резултата.“* Ясно е заявена авторовата позиция – като напр. виждането, че *„дебатът за същността на противоположността в сферата на отговорността за дефектни продукти е не особено практически оправдан, предвид това, че от закона ясно личат предпоставките за реализирането ѝ“*.

Глава трета в систематичен вид представя последиците от осъществяването на фактическия състав, пораждащ отговорността и способите за реализация на обезщетението. Изяснено е, че ЗЗП предоставя специални права, вповече от общите, за защита на потребителите при решаване на спор, поместени в глава десета – *„Потребителски спорове“*. Аргументирано са разгледани твърде нелеки, смее да твърдя, въпроси като този за имуществените и неимуществените вреди и тяхното поправяне (и с особено внимание към сериозния проблем за определяне стойността на вредите и за момента, към който това се прави, особено що се отнася и до пропуснатите ползи като форма на вреда), за наказателното обезщетение от англо - саксонската система. В тази част прави впечатление задълбочеността на изложените съждения, обосновани са различни виждания в теорията и практика, въз основа на които са направени изводи, открояващи се със своята самостоятелност и богата аргументираност. Включително е обърнато внимание и на проблема за ексцеса на вредите и пасивната солидарност по ЗЗП и Директива 85/374/ЕИО. Изказани са някои твърде смели (но като че ли и стигащи до крайност) оригинални авторови хрумвания, като това, *„че трябва глобално да се признае правото на обезщетение за морални вреди на всеки, който докаже, че нечия смърт или нечие увреждане на здравето, му причинява страдания, които са достатъчно интензивни, за да са достойни за обезвреда“*.

Не са подминати и съпътстващите проблеми, като този с лимита на отговорността по Директивата, способите за предотвратяване и ограничаване на вредите (с.244). В тази част авторът поставя някои особено интересни свои предложения, които, според мен се нуждаят от доразвиване - нещо от което дисертацията би спечелила. Напр. на с. 246-247 е изказана интересната теза, че активната ненаследимост на обезщетението за неимуществени вреди няма пряка опора в закона, като вероятно се разчита на аргумента, че обезщетението за

„неимуществени вреди поначало е едно изключение“ и че „искането за репарирание зависи от строго личната преценка на пострадалия, а той може да не желае да упражни правото си на обезвреда“.

Представена е умело и аргументирано съдебната и извънсъдебна защита на увреждения. Направени са изводи с практическа стойност и целесъобразност, като този, че някои от способите за извънсъдебно решаване на спорове, приложими към потребителските спорове, са създадени да уреждат по-скоро конфликти, породени от неизпълнение на договор за продажба или услуга, и не са замислени да уреждат такива, свързани с вреди от дефектни стоки – за тези спорове остава конвенционалната съдебната процедура, както и извънсъдебното уреждане, което е приложимо към почти всякакви спорове – медиацията.

Прави особено добро впечатление изложението посветено на колективната защита (с.267) и изводът за неприложимост на правилата за колективните искове по ГПК при обезщетяване на индивидуални вреди (с. 256), както и сроковете по ЗЗП. Похвална е задълбочеността и практическата насоченост на изложението в тази част, в която авторът демонстрира отлични познания включително и в процесуалната материя и по проблемите, които възникват по спорове с международен елемент.

В заключителната част дисертантът удачно систематизира своите основни изводи и прави предложения de lege ferenda, повечето от които следва да бъдат подкрепени.

В този си вид трудът представлява една завършена цялост, като докторантът е взел предвид направените при обсъждането в Катедрата бележки, подобрил е езика, като е изчистил някои недотам професионално звучащи изразни похвати, които се забелязваха в по-ранния вариант.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Тези мои бележки считам за достатъчни да обосновават крайния ми извод, че трудът е годен напълно да покрие критериите на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Мисля, че заслугата за този безспорен успех в немалка степен се дължи и на интелигентното и творческо научно ръководство на доц. Траян Конов, на базата на чиито лесно разпознаваеми тези, г-жа Танчева е доразвила и допълнила с оригинални аргументи своите в материята на отговорността за вреди от дефектни продукти. С неговата помощ дисертацията е постигнала качествата на една силна творба в модерната доктрина по въпросите на отговорността за вреди от дефектни продукти и въобще – в материята на гражданската отговорност,

която всеки следващ автор, независимо дали приема или оспорва заявените в него становища, ще е длъжен отгук нататък да отчита.

Поради тези съображения, предлагам с убеденост на почитаемото жури да присъди на ас. Христина Валериева Танчева - докторант на самостоятелна подготовка в Катедрата по Гражданскоправни науки, образователната и научна степен „доктор“.

30.05.2018

С уважение:

проф. ИВАН РУСЧЕВ, д.ю.н.